Atodiad A: Sut mae codau'r Gymraeg a'r Saesneg yn cymharu

Isod, fe welwch dablau a fydd yn ddefnyddiol ar gyfer:

- Cynllunio'r symud i gyflwyno ffoneg y Saesneg ym Mlwyddyn 3 mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg.
- Cynllunio ffoneg y Gymraeg mewn ysgolion cyfrwng Saesneg.
- Gwneud synnwyr o wallau. Pan fydd dysgwr yn ysgrifennu *fan* am *van*, neu'n darllen <u> Gymraeg fel y llafariad yn *cup*, mae'r tablau'n dangos y rheswm dros y gwall, a beth i'w addysgu nesaf.

Mae'r tablau yn cwmpasu'r cyfatebiaethau y mae rhaglenni ffoneg cynnar yn eu haddysgu mewn gwirionedd. Mae sillafiadau prin, a therfyniadau sy'n perthyn i forffoleg yn hytrach na ffoneg (megis -ed a -tion), wedi'u gadael allan yn fwriadol.

Sut i ddarllen y tablau

Mae pob rhes yn dangos un graffem, beth mae'n ei ddweud yn y Gymraeg, beth mae'n ei ddweud yn y Saesneg, a sut mae'r ddau yn perthyn. Mae'r lliw yn rhoi'r berthynas i chi ar un olwg:

- **Gwyrdd (Yr un fath):** mae'n trosglwyddo.
- **Melyn (Wedi'i rannu'n rhannol):** mae'r brif gyfatebiaeth yn trosglwyddo, ond mae un iaith yn ychwanegu rhywbeth ychwanegol.
- **Coch (Gwahanol):** mae'r un llythrennau yn dweud pethau gwahanol yn y ddwy iaith.
- **Glas (Cymraeg yn unig neu Saesneg yn unig):** dysgu newydd, a addysgir yn benodol yn y ffordd eglur arferol. Mae'r nodyn yn dweud pryd y mae dysgwyr eisoes yn gwybod y sain, felly dim ond y sillafiad sy'n newydd.

Isod, dangosir y symbolau sain a ddefnyddir yn y canllaw hwn. Mae'r marc hyd /:/ yn nodi llafariad hir. Mae'r enghreifftiau eang hyn yn disgrifio seiniau, nid y nifer o lythrennau sydd wedi'u hysgrifennu.

/θ/ fel yn thin, cath;

/ð/ fel yn this, eistedd;

/ʃ/ fel yn shop, siop;

/ʧ/ fel yn chip;

/ʤ/ fel yn jam;

/ŋ/ fel yn sing, llong;

/ɬ/ fel yn ll Gymraeg (llaw);

/χ/ fel yn ch Gymraeg (bach);

/ə/ fel yn about, yn;

/ɨ/ — u yn y Gogledd ac y glir; marciau hyd (:) fel mewn llafariad estynedig.

Lle mae ardaloedd yng Nghymru yn ynganu llythrennau yn wahanol (/u/, /y/ ac /i/), mae'r nodiadau'n amlygu hynny. Gwiriwch yr enghreifftiau gan ystyried y Gymraeg y mae eich dysgwyr yn ei defnyddio.

Tabl A1:
Llythrennau unigol

GRAFFEM	YN GYMRAEG	YN SAESNEG	GORGYFFWRDD
a	/a/ byr, a hir: afal, tad	/æ/: cat; mae sillafiadau hir yn wahanol (Tabl A4)	Wedi'i rannu'n rhannol. Llafariad fer debyg; llafariaid hir wedi'u hysgrifennu'n wahanol
b	/b/: bara	/b/: bat	**Yr un fath**
c	/k/ bob amser: ci, ceg	/k/: cat; /s/ o flaen e, i, y: cell, city	Wedi'i rannu'n rhannol. Mae Saesneg yn ychwanegu /s/; nid yw <c> Gymraeg byth yn meddalu
d	/d/: dant	/d/: dog	**Yr un fath**
e	/ɛ/ byr, e hir: melyn, hen	/ɛ/: bed; mae sillafiadau hir yn wahanol (Tabl A4)	Wedi'i rannu'n rhannol. Llafariad fer debyg
f	/v/: fel, afal	/f/: fun	**Gwahanol. Mae <f> ac <ff> Saesneg ill dwy yn swnio fel <ff> Gymraeg**
g	/g/ bob amser: gardd, gêm	/g/: got; /ʤ/ o flaen e, i, y: gem	Wedi'i rannu'n rhannol. Mae Saesneg yn ychwanegu g feddal; cymharwch gêm Cymraeg a gem Saesneg
h	/h/: het	/h/: hat	**Yr un fath**
i	/ɪ/, /iː/: cinio, ci; cytsain /j/: iaith	/ɪ/: sit; mae sillafiadau i hir yn wahanol (Tabl A4)	Wedi'i rannu'n rhannol. Llafariad fer yn agos; nid oes i'r <i> gytsain Gymraeg gymar yn Saesneg
j	/ʤ/: jam (geiriau benthyg)	/ʤ/: jam	**Yr un fath**
k	ni chaiff ei defnyddio; mae c yn ysgrifennu /k/	/k/: kit	**Saesneg yn unig. Sain = <c> Gymraeg**
l	/l/: lolfa	/l/: leg	**Yr un fath**
m	/m/: mam	/m/: man	**Yr un fath**
n	/n/: nain	/n/: net	**Yr un fath**
o	/ɔ/ byr, /o/ hir: toc	/ɒ/: hot; mae sillafiadau hir yn wahanol (Tabl A4)	Wedi'i rannu'n rhannol. Llafariad fer debyg
p	/p/: pen	/p/: pig	**Yr un fath**
q	ni chaiff ei defnyddio	bob amser qu, /kw/: queen	**Saesneg yn unig**
r	/r/ (wedi'i rholio): radio	/r/: run	**Yr un fath. Mae ansawdd y sain yn wahanol; mae'r mapio'n trosglwyddo**
s	/s/ bob amser: sedd	/s/: sun; /z/ yn is, dogs	Wedi'i rannu'n rhannol. Mae Saesneg yn ychwanegu /z/; nid oes gan y Gymraeg /z/
t	/t/: tad	/t/: top	**Yr un fath**
u	Gogledd /ɨ/, De /i/: un, munud	/ʌ/: cup; /ʊ/: put	**Gwahanol. Llafariaid hollol wahanol**
v	ni chaiff ei defnyddio; mae f yn ysgrifennu /v/	/v/: van	**Saesneg yn unig. Sain = <f> Gymraeg**
w	llafariad /ʊ/, /uː/: cwm, dŵr; cytsain /w/: wedi	cytsain /w/ yn unig: wet	Wedi'i rannu'n rhannol. Defnydd cytsain wedi'i rannu; nid oes i'r <w> llafariad Gymraeg gymar yn Saesneg
x	ni chaiff ei defnyddio (bocs)	/ks/: box	**Saesneg yn unig**
y	/ə/: yn, mynydd (sillaf gyntaf); llafariad glir: dyn, sillafau terfynol	cytsain /j/: yes; llafariad: happy, my, gym	**Gwahanol. Mae'r ddwy system yn hollol wahanol**
z	ni chaiff ei defnyddio'n frodorol (sw am zoo)	/z/: zip	**Saesneg yn unig. Nid oes gan y Gymraeg /z/**

Tabl A2:
Deugraffau cytsain a sillafiadau cytsain eraill

GRAFFEM	YN GYMRAEG	YN SAESNEG	GORGYFFWRDD
ch	/χ/: bach (llythyren o'r wyddor)	/ʧ/: chip; /k/: school	**Gwahanol**
ck	ni chaiff ei defnyddio	/k/: duck	**Saesneg yn unig. Sain = <c> Gymraeg**
dd	/ð/: eistedd (llythyren o'r wyddor)	d ddwbl, /d/: add	**Gwahanol. Mae <dd> Gymraeg yn swnio fel <th> Saesneg yn this**
ff	/f/: ffenest (llythyren o'r wyddor)	f ddwbl, /f/: off	**Yr un fath. Yr un sain; llythyren yn Gymraeg, confensiwn dyblu yn Saesneg**
ll	/ɬ/: llaw (llythyren o'r wyddor)	l ddwbl, /l/: hill	**Gwahanol. Ni chaiff y sain Cymraeg ei ddefnyddio yn Saesneg**
ng	/ŋ/: llong (llythyren o'r wyddor)	/ŋ/: sing	**Yr un fath. Weithiau <n> + <g> yn Gymraeg (Bangor)**
ph	/f/: ei phen (yn bennaf dan dreiglad)	/f/: phone	**Yr un fath**
rh	r ddi-lais: rhaff (llythyren o'r wyddor)	ni chaiff ei defnyddio	**Cymraeg yn unig**
sh	ni chaiff ei defnyddio; mae si yn ysgrifennu'r sain hwn	/ʃ/: shop	**Saesneg yn unig. Sain = <si> Gymraeg**
si	/ʃ/: siop	nid yw'n uned sillafu	**Cymraeg yn unig. Sain = <sh> Saesneg**
th	/θ/: cath (llythyren o'r wyddor)	/θ/: thin a /ð/: this	**Wedi'i rannu'n rhannol. <th> ddi-lais wedi'i rhannu; mae Saesneg yn ychwanegu /ð/, y mae'r Gymraeg yn ei ysgrifennu fel <dd>**
wh	ni chaiff ei defnyddio	/w/: when	**Saesneg yn unig**
tch	ni chaiff ei defnyddio	/ʧ/: catch	**Saesneg yn unig**
dge	ni chaiff ei defnyddio	/dʒ/: badge	**Saesneg yn unig**

Tabl A3:

Cyfuniadau llafariaid

GRAFFEM	YN GYMRAEG	YN SAESNEG	GORGYFFWRDD
ai	deusain: gwaith	/eɪ/: rain	**Gwahanol. Mae'r sain a gynrychiolir yn y Gymraeg gan <ai> yn agos i'r sain a gynrychiolir yn y Saesneg gan <igh> ac <i-e> (light, time).**
au	deusain: haul; terfyniad lluosog cyffredin iawn (llyfrau)	/ɔː/: sauce	**Gwahanol**
aw	deusain: mawr, llaw	/ɔː/: saw	**Gwahanol. Mae'r sain a gynrychiolir yn y Gymraeg gan <aw> yn agos i'r sain a gynrychiolir yn y Saesneg gan <ou> / <ow> (out, cow).**
ei	deusain: eira	/eɪ/: vein (sillafiad llai cyffredin)	**Gwahanol**
eu	deusain: teulu	anaml y caiff ei haddysgu	**Gwahanol**
ew	deusain: tew, mewn	/juː/, /uː/: new, flew	**Gwahanol**
iw	deusain: lliw	ni chaiff ei defnyddio	**Cymraeg yn unig**
yw	deusain: byw	ni chaiff ei defnyddio	**Cymraeg yn unig**
oe	deusain: coed	o hir: toe	**Gwahanol**
oi	deusain: troi	/ɔɪ/: coin	**Yr un fath. Cyfatebiaeth union brin**
oy	ni chaiff ei defnyddio	/ɔɪ/: boy	**Saesneg yn unig. Sain = <oi> Gymraeg**
ou	prin	/aʊ/: out	**Saesneg yn unig**
ow	geiriau benthyg yn unig	o hir: snow; /aʊ/: cow	**Saesneg yn unig.**
wy	deusain: bwyd, mwyn	prin (Wye)	**Cymraeg yn unig**
â ê î ô û ŵ ŷ	mae'r acen grom yn nodi llafariad hir: tân, môr, dŵr	ni chaiff ei defnyddio	**Cymraeg yn unig. Mae Saesneg yn nodi llafariaid hir gyda phatrymau llythrennau yn lle hynny (Tabl A4)**

Tabl A4:

Sillafiadau llafariaid Saesneg yn unig, wedi'u grwpio yn ôl sain

SAIN SAESNEG	SILLAFIADAU SAESNEG	ENGHREIFFTIAU	CYMHARIAETH Â'R GYMRAEG
a hir	a-e, ay, (ai)	make, day, rain	Dim cymar Cymraeg; mae <ai>, <ei> Cymraeg yn swnio'n wahanol
e hir	ee, ea, e-e, y	see, eat, these, happy	Mae llafariad cyffelyb yn digwydd yn y Gymraeg <i> fel yn ci. Yn nhafodieithoedd Cymraeg y De, gall <u> gael ei ynganu mewn ffordd debyg.
i hir	igh, i-e, ie, y	light, time, pie, my	Yn agos at <ai> Gymraeg (gwaith)
o hir	oa, o-e, ow	boat, home, snow	Mae o hir Gymraeg (môr) yn llafariad pur, nid llithriad
oo hir	oo, ue, u-e, ew	moon, blue, flute, flew	Mae'r Gymraeg yn ysgrifennu'r sain fel <w> (dŵr)
oo byr	oo	book	Mae'r Gymraeg yn ysgrifennu'r sain fel <w> (cwm)
or / aw	or, ore, aw, au	for, more, saw, sauce	Dim cymar Cymraeg; mae <aw> ac <au> Cymraeg yn swnio'n wahanol (Tabl C1)
er	er, ir, ur	her, bird, turn	Nid oes gan y Gymraeg y llafariad /**ɜ**ː/
ou / ow	ou, ow	out, cow	Yn agos at <aw> Gymraeg (mawr)
oi / oy	oi, oy	coin, boy	Yn cyfateb i <oi> Gymraeg (troi)
air / ear	air, are, ear	hair, care, bear	Dim cymar Cymraeg